

Recenze / Reviews

Abúsír: v srdci pyramidových polí

Abusir: In the heart of the pyramid fields

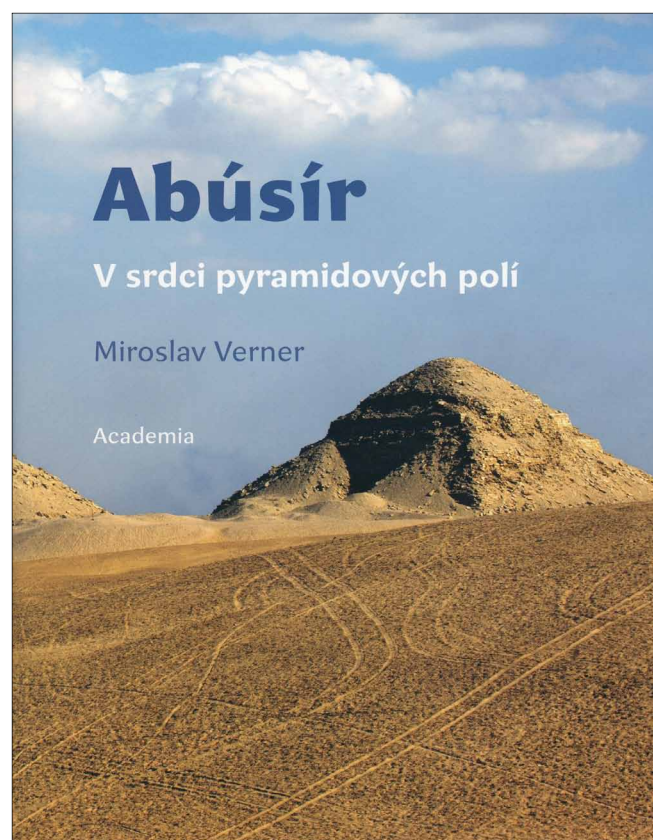
BŘETISLAV VACHALA

Český egyptologický ústav Filozofické fakulty
Univerzity Karlovy, Celetná 20, 110 00 Praha 1

Abúsír, slavná archeologická lokalita, jejíž vývoj jsme schopni postihnout od středního paleolitu po raný středověk, je pro svou důležitost jako součást egyptského pyramidového pole právem zahrnuta od roku 1979 do seznamu Světového kulturního a přírodního dědictví lidstva, vyhlášeného organizací UNESCO. Náležitě pozornosti se jí ovšem dostalo až na počátku 20. století, kdy tam cílevědomě začaly působit expedice Německé orientální společnosti pod vedením Ludwiga Borchardta (N. Kehrer, 100 Jahre am Nil: Die Geschichte des Deutschen Archäologischen Instituts in Kairo, in: G. Dreyer, D. Polz [eds.], *Begegnung mit der Vergangenheit. Deutsches Archäologisches Institut Kairo 1907 – 2007*, Mainz am Rhein 2007, 3 – 15; V. Brinkmann [ed.], *Sahure. Tod und Leben eines grossen Pharaos*, Frankfurt am Main – München 2010, 101 – 151), které odkryly rozsáhlé pyramidové areály slunečních králů 5. dynastie Sahurea, Neferirkarea a Niuserra a vzápětí je také příkladně publikovaly po egyptologické i architektonické stránce v letech 1907 – 1913. A přešla desetiletí, než v Abúsíru začala v roce 1960 pracovat tehdejší československá expedice v čele s vynikajícím egyptologem Zbyňkem Žábou (celkově shrnují jeho život a dílo *Pražské egyptologické studie* 18 [2017], 1 – 82), která následně odkryla a prozkoumala největší dochovanou nekrálovskou hrobku patřící vezírovi Ptahšepesovi (M. Balík, B. Vachala, K. Macek, *Mastaba. Objevování a rekonstrukce staroegyptské hrobky*, Praha 2002; J. Krejčí, *Abusir XI. The Architecture of the Mastaba of Ptahshepses*, Prague 2009). A to byl ten příslovečný první krok k zahájení úspěšného dlouhodobého systematického multidisciplinárního výzkumu Abúsíru, který v letech 1976 – 2011 řídil Miroslav Verner. Právě díky jemu a jeho spolupracovníkům si mise Českého egyptologického ústavu Univerzity Karlovy v Praze postupně a velice tvrdě vydobily své současné prestižní postavení ve světové egyptologii.

Zároveň dodejme, že k etablování české egyptologie současně také přispívá bádání a zásadní publikace v oblastech egyptské historie, filologie, lingvistiky, literatury, náboženství a vědy (zvláště lékařství a matematiky).

Abúsír jako nepřeborná studnice průběžně zpracovávaných a vyhodnocovaných hmotných, ikonografických a písemných pramenů se díky českým egyptologům postupně stal předmětem nejen vědeckých monografií (například prestižní řada *Abusir*, dosud svazky I – XXV), nesčetných studií uveřejněných na stránkách světových egyptologických periodik, konferenčních sborníků, akt symposií a různých *Festschriftů*, reprezentačních výstavních katalogů (H. Benešová, P. Vlč-

Přebal knihy: Miroslav Verner (2017): *Abúsír: v srdci pyramidových polí*. Praha: Academia. 283 stran s fotografiemi a kresbami. ISBN 978-80-200-2700-9.

ková [eds.], *Abúsír. Tajemství pouště a pyramid / Secrets of the Desert and the Pyramids*, Praha 2006), renomovaných průvodců (B. Vachala, *Guide des sites d'Abousir*, Le Caire 2002), ale také tématem fotografických výstav, televizních dokumentů a rozhlasových reportáží. Sám autor této knihy seznámil čtenáře s Abúsírem, jeho dějinami, vývojem, problematikou a výzkumem souborně poprvé již v roce 1994 (M. Verner, *Ztracené pyramidy, zapomenutí faraoni. Abúsír*, Praha).

Náš pohled na Abúsír se přirozeně neustále mění, ale je velmi záslužné, když se v daném čase člověk, který mu zasvětil celý svůj odborný život, odhodlá ke shrnutí svých zásadních výzkumů a jejich vyhodnocení, jež vede nejen k poznání jedné lokality s jejími pyramidami, mastabami a šachtovými hroby, ale současně a především přispívá k lepšímu pochopení doby stavitelů pyramid – nejstaršího státního útvaru na půdě Afriky. A tak nás Miroslav Verner v celkem 23 nečíslovaných kapitolách své publikace seznamuje s Abúsírem a jeho zásadními stavebními monumenty datovanými především do období 5. dynastie (cca 2435 – 2306 př. Kr.), jež znamenala zásadní změnu v politickém a hospodářském chodu země na Nilu a přinesla zásadní posun v náboženském myšlení a chápání státní královské ideologie. Když autor postihne celkovou charakteristiku země a doby, přejde na „svůj“ Abúsír, který celkově pojedná v chronologickém a tématickém pořadí, jak se nám nyní jeví na základě nejnovějších českých výzkumů. „Krok za krokem“ se v této krásně vytištěné knize díky péči nakladatelství Academia necháme provést tisíciletími a důvěrně se seznamovat s králi – žijícími bohy na zemi, královskou rodinou a vzdělanou společenskou elitou – hodnostáři, úředníky a kněžími, kteří zřejmě představovali pouhé jedno procento tehdejší společnosti. Osud všech těchto lidí v této „milované boží zemi“ tehdy zajišťoval sluneční bůh Re, jemuž byly zasvěceny výstavné abúsírské sluneční chrámy a jenž za-

ručoval důmyslný řád veškerého přírodního a společenského dění – princip *maat*, tedy pravdu, spravedlnost, dobro, krásu a slušnost. V jeho blízkosti se ostatně také nacházely „věčné“ příbytky obyvatel bez rozdílu, které tak věrně popisuje autor této knihy.

Naše poznání starověké egyptské civilizace je nicméně stále omezené, což je dáno limitovaným množstvím dochovaných hmotných a písemných pramenů. Naštěstí průběžně dochází k až nečekaným objevům, které nás překvapují a obohacují o neuvěřitelné poznatky. A to se týká nejen slavných lokalit, jakými jsou Abúsír či Gíza (M. Lehner, Z. Hawass, *Giza and the Pyramids*, London 2017), ale i dosud zcela neznámých. V této souvislosti zmiňme alespoň nedávný jedinečný nález nejstarších popsáných papyrů (P. Tallet, *Les papyrus de la mer Rouge I. Le «journal de Merer» [Papyrus Jarf A et B]*, Le Caire 2017) z doby Chufuovy vlády (cca 2609 – 2584 př. Kr.) ve Wádí el-Garfu na pobřeží Suezského zálivu, které časově předstihly abúsírské (s. 109 – 116). Tyto obsahují několikaměsíční deníkové záznamy stavitele Merera a jeho týmu a vztahují se k jejich práci ve vápencových lomech v Tuře a přepravě kamenných bloků po Nilu do Gízy, kde byly použity zřejmě pro obložení Chufuovy pyramidy – prvního divu starověkého světa. Tyto papyry jsou tak ještě starší než gebelénské (P. Posener-Kriéger, S. Demichelis, *I papyri di Gebelein. Scavi G. Farina 1935*, Torino 2004).

Abúsír v srdci pyramidových polí, za jehož objevování a pochopení jsme tolik vděční také Miroslavu Vernerovi i díky této příkladné shrnující monografii, nicméně zůstává trvalou výzvou pro příští generace egyptologů.

Kontakt: Prof. PhDr. Břetislav Vachala, CSc., Český egyptologický ústav Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: bretislav.vachala@ff.cuni.cz.